

**Juankoski
Akonpohja
Helvetinhaudanpuro
Kivikautisen asuinpaikan kaivaus
2004**

**Timo Jussila
Tapani Rostedt
Aivar Kriiska**

Sisältö:

Perustiedot	2
Abstrakti	3
Sijaintikartat	4
Kaivaus	5
Kartat	6
Yleiskartta.....	6
Tasokartat ja vaaitukset.....	7
Löytökartat.....	10
Valokuvat	12

Liitteenä Kati Salon luuanalyysiraportti

Perustiedot

- Sijainti:** Juankoski, Akonpohja
Kartta 3333 11, x 6990 74, y 3571 58, z 112 - 113,5 m mpy.
- Työryhmä:** Aivar Kriiska, Timo Jussila, Tapani Rostedt, Jouko Aroalho. Tutkimusavustajana oli opiskelija Heini Hämäläinen Helsingin Yliopistosta. Luut analysoi Kati Salo.
- Kaivaus:** 15 m² tasokaivaus ~40 cm syvyyteen.
- Kenttätyöt:** 31.5. – 4.6.2004.
- Aiemmat löydöt:** Inventointi 2003, T. Jussila, Km 34240.
- Löydöt:** Km 34661, palanutta luuta, kvartsi esineitä, -iskoksia ja ytimiä. Kolme piiesinettä, joista kaksi katkelmallista, yksi pii-iskos.
- Rakenteet:** ei havaittu.
- Rahoitus:** Suomen kulttuurirahaston Pohjois-Savon rahasto, infrastruktuuri Mikroliitti Oy:ltä, taustatuki Kuopion kulttuurihistoriallisesta Museosta. Juankosken kaupunki kustansi kuusi kaivajaa.
- Kaivajat:** koululaiset Lauri Hartikainen, Elina Konttinen, Saku Karsikko, Marko Leskinen, Santtu Niskanen Juankosken kunnan palkkaamina, sekä vapaaehtoisena kaivajana opettaja Pekka Roine Kuopiosta.

Piilöydöt

Abstrakti

Kaivauksia suoritettiin Juankosken Akonpohjassa ja Tuusniemen Tuusjärven Likolammella. Kaavin Rauvanlahden Mustalahden asuinpaikalta haettiin ajoitusnäyte. Tavoitteena oli saada näiltä paikoilta palanutta luuta radiohiiliajoitusnäytteiksi, sekä saada esiin löytömateriaalia, joka valaisisi asutuksen kulttuuriyhteyksiä. Kaikki asetetut tavoitteet saavutettiin.

Kaivaustutkimuksen pääkohde oli Juankosken Akonpohjan kivikautinen asuinpaikka. Juankosken Akonpohjan Helvetinhaudanpuron pohjoispuolella Timo Jussila havaitsi v. 2000 muinaisrattatörmän, joka Saimaan alueen rannansiirtymiskronologian mukaan sijaitsi n. 8400-8500 BC vastaavalla korkeustasolla. Ensimmäinen havainto törmästä tehtiin aivan maantien tuntumasta. Törmän alue ei kuulunut tuolloin tutkimusalueeseen, vaan se havaittiin vapaa-aikana. Vuosina 2000-2002 lähiseuduilla suoritettujen muiden alueiden muinaisjäänneinventointien yhteydessä Jussila kävi pari kertaa paikalla tekemässä satunnaisia koekuoppia, havaitsematta kuitenkaan merkkejä muinaisjäänneksestä. Syksyllä v. 2003 oli tien kupeessa oleva törmän päällystä harkattu ja maaperä laikutettu. Tuolloin paikalla käydessään Jussila havaitsi laikuissa kvartsi-iskoksia, ytimiä ja pari kaavinta. Kyseinen Ancylostörmä on näkyvässä yhtenäisenä muodostumana laajalla alueella, paikan pohjoispuolella olevan glasifluviaalideltan reunoilla. Toistaiseksi varmoja merkkejä muista samalla törmällä olevista asuinpaikoista ei ole saatu

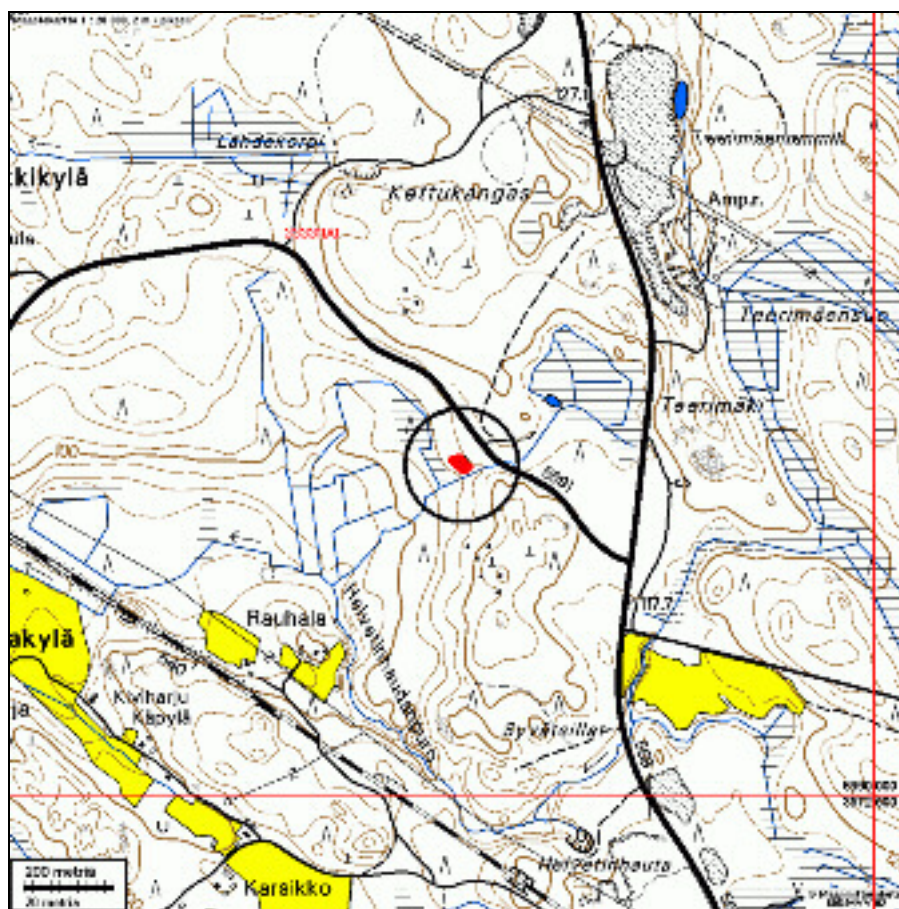
15 neliömetrin kaivausala osui laajalla asuinpaikalla löytörikkaaseen kohtaan. Merkittävimmät löydöt olivat kolme piiesinettä, sekä pii-iskos. Aivar Kriiskan mukaan yhtä lukuun ottamatta piit ovat eteläbalttilaista piitä, peräisin Valkovenäjältä tai Liettuan eteläosista, neljännen piiesineen materiaali saattaa olla peräisin Venäjältä Valdain alueelta. Piiesineissä oli mm. ehjä upotusterä, ns. mikrolitti, kauniisti muotoiltu ja retusoimalla teroitettu pieni terä. Piiesineet ajoittavat asutuksen selkeästi varhaisimpaan kivikauteen ns. preboreaalille ilmastokaudelle (ennen 8000 eKr.). Sen jälkeisellä kivikaudella tuontipiitä ei enää käytetty ennen kuin Suomensjärvenkulttuurin lopulla runsaan tuhannen vuotta myöhemmin. Tutkimus siirsi kerralla Pullin-Kundan kulttuurin levinneisyyttä satoja kilometrejä pohjoiseen.

Kaivauksella saatiin talteen runsas kvartsiesinemateriaali, sekä runsaasti eri työstövaiheessa olevia kvartsiesineiden teelmiä ja raaka-ainekappaleita (ns. ytimiä) ja työstöjätettä (iskoksia). Alustavan tarkastelun perusteella huomattavassa osassa kvartsimateriaalia on kvartsin työstötekniikkana on käytetty piiesineiden työstötekniikkaa. Asuinpaikalta löydettiin kaikkiaan 4065 kivilöytöä, niistä 4054 kvartsia, 4 piitä ja 7 muuta kivilajia. Suurin joukko kvartseissa oli iskokset ja säleet, joita yhteensä oli 3910 kappaletta. Niistä säleitä oli yhteensä 261. Ytimiä ja protoytimiä erotettiin aineistosta 74. Tunnistettuja työkaluja on aineistossa 71 kappaletta, niistä 67 kvartsisista (1,7% kvartsin kokonaismäärästä), 3 piistä ja yksi muusta kivilajista. Lisäksi löytyi yksi alasimena käytetty laakakivi. Palaneesta hirven luusta tehty radiohiiliajoitus antoi tulokseksi $9200 \pm 75 \text{BP}$ (Hela 918) mikä kalibroituina (intcal98) on 8610 - 8270BC, mediaanin ollessa 8400 eKr. Radiohiiliajoitus vastaa tarkalleen paikan rannansiirtymiskronologista ajoitusta.

Kaivauksen päärahoittaja oli Suomen kulttuurirahaston Pohjois-Savon rahasto. Kaivausvälineet, laitteet ja tutkimustilat saatiin Mikrolitti Oy:ltä. Juankosken kaupunki antoi kaivaustyövoimaksi viisi koululaista. Kaivaustyössä oli mukana täyspäiväisesti opettaja Pekka Roine Kuopiosta.

Kaivauksen tuloksista on kirjoitettu artikkeli, joka julkaistaan v. 2005 lopulla, sekä myös suomenkielinen artikkeli Suomen arkeologisen seuran ”Arkeologian päivät 2005” –julkaisuun, ko. päivillä pidetyn esitelmän pohjalta.

Sijaintikartat

Kaivaus

Paikka sijaitsee Juankosken kirkosta 6,9 km kaakkoon, n. 1,5 km Akonjärven itäpäästä itään, Kaavi-Juankoski tien ja Akonpohjaan menevän tien risteyksestä 430 m luoteeseen, Akonpohjantien eteläpuolella 40-50 m, purouoman länsipuolella, 400 m Helvetinhaudanpurosta koilliseen. Muinaisen hiekkaisen rantatörmän päällä purouoman länsipuolella olevalla loivasti viettävällä tasanteella on n. 25 x 25 m alalla runsaasti kvartseja laikutetussa metsämaassa. Asuinpaikan länsipuolella on kaksi avaamatonta isoa hiilimiilua, joista toinen on tuhoutunut metsänlaikutuksessa. Maaperä alueella on hiekka ja kasvillisuus on (ollut ennen hakkuuta) mäntykuusimetsä.

Kaivausalue sijoitettiin kohtaan, missä metsänlaikutusvaoissa havaittiin runsaimmin kvartseja: muinaisen rannanpäällystasanteen takaosaan, törmän reunalta 20 m pohjoiseen, muinaisen syvän purouoman äärelle. Paikalle laadittiin oma koordinaatisto, jossa normaaliin tapaan x suurennee pohjoiseen ja y itään. Koordinaatiston pohjoissuunta x oli 61 astetta / 360 astetta ja y 151 astetta. Koordinaatiston y-akseli oli pääpiirteittäin törmän reunan ja loivan rinteeseen kallistuman suuntainen. Kaivausalueen koko oli 6 x 2 m ja myöhemmin avattiin alkuperäisen alan eteläpuolelle vielä 3 x 1 m kokoinen laajennus. Kaivausalueen lounaiskulman koordinaatti oli 200/600. Löydöt otettiin talteen neljän ruuduittain, siten että löydön koordinaatti oli ruudun lounaiskulma. Kaivettu maa seulottiin.

Kaivausalueelle osui osittain neljä metsänlaikutusvakoja, joten aivan koskematon alue ei ollut. Vaot ulottuivat n. 10-15 cm syvyyteen. Maa kaivettiin noin viiden sentin paksuisina kerroksina. Hienohiekkaisessa ja tasarakeisessa maaperässä ei havaittu juuri minkäänlaisia värieroja koko kaivauksen aikana. Pinnassa oli normaali varsin ohut metsämaan podsolmaannos, joka paikoin ulottui syvemmälle (syvimmät puun juurten aiheuttamia jäänteitä), näkyen tasoissa vaaleampina läikkinä. **2. tasossa** havaittiin aavistuksen omainen mahdollinen heikko likamaa. Vaikka tasokartalla (2) on selvä raja, ei se luonnossa ollut sitä – piirros on voimakkaasti tulkittu. **3. tasossa** heikot, mahdolliset likaläikät olivat hivenen selvemmat, kuitenkin vielä varsin tulkinnanvaraiset. Tasosta tarkasteltuna täytyy ottaa huomioon, että kyseessä voivat olla luontaisen vertikaalisesti kupruilevan maannoksen aiheuttamat värerot. Selkeärajaisia ja erottuvia värieroja ei tasoissa havaittu, ei liioin yhtenäisiä laajempia hiilipitoista maan aloja. **4. tasossa** värieroja havaittiin alueen etelälaidalla – ilmeinen likamaaläikkä ja kaksi hiilistä läikkää likamaan sisällä. Nämä läikät vaikuttivat ihmisperäisiltä. Viides kerros kaivettiin tasoksi vain osittain, koska löydöt lopuivat tyystin osalta aluetta. **5. taso** oli jo täysin tasasävyinen – pohjamaa. Kerroksesta tuli kuitenkin vielä löytöjä (13 kpl kvartseja ja jokunen luu) osalta aluetta, minkä takia kaivettiin vielä kuudes kerros aivan alueen etelälaidalta, josta vielä 10 kvartsia. **6. tasossa** puhdas pohjamaa. Seitsemäs löytökerros oli osalta aluetta pöyhitty 6. tason alapuolinen pohjamaa, jota ei enää seulottu.

Runsaasta löytömäärästä huolimatta ei kaivausalueella havaittu selvää lika- tai nokimaata. Löytökerros oli kuitenkin n. 40 cm paksu (kerrokset olivat hieman paksumpia kuin 5 cm:n tavoitepaksuus). Pohjoisprofiilissa havaittiin heikoksi likamaaksi tulkittu läikkä. Mitään rakenteita ei kaivausalueelle osunut. On selvää, että yli kymmenen tuhannen vuoden aikana on jatkuva maannostumisprosessi hiljalleen huuhtonut pois ihmisperäiset maan värjäytymät. Onkin odotettavaa, että ainoastaan hyvin syväälle, maannostumisen ulkopuolelle ulottuvia tai hyvin voimakkaita värjäytymiä on voinut säilyä. Kulttuurikerroksen havaitseminen on lähes täysin löytöjen varassa.

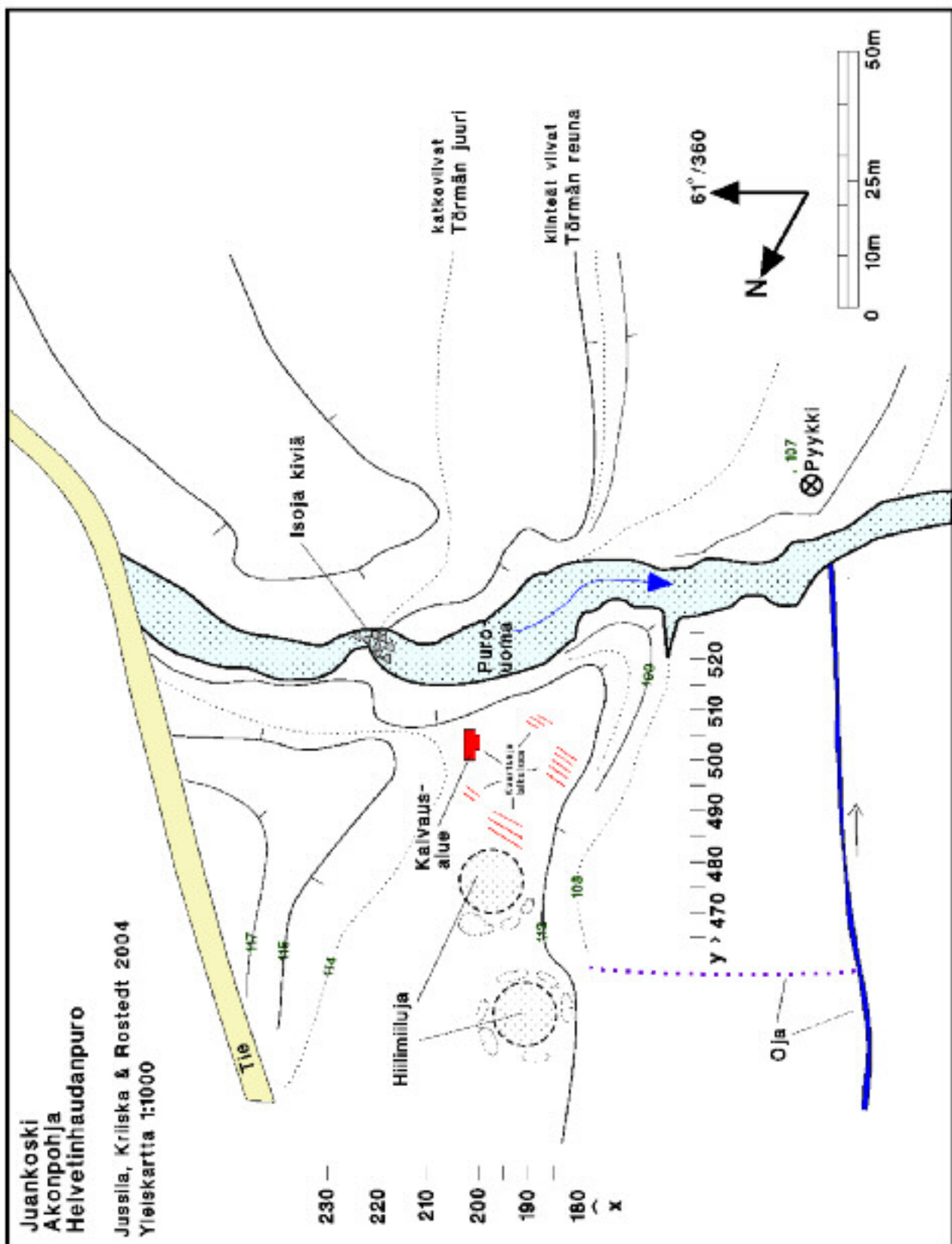
Kaivauksen jälkeen kaivausalue täytettiin ja ennallistettiin. Kaivaus jatkuu kesällä 2005.

Espoo 17.4.2005

Timo Jussila & työryhmä

Kartat

Yleiskartta

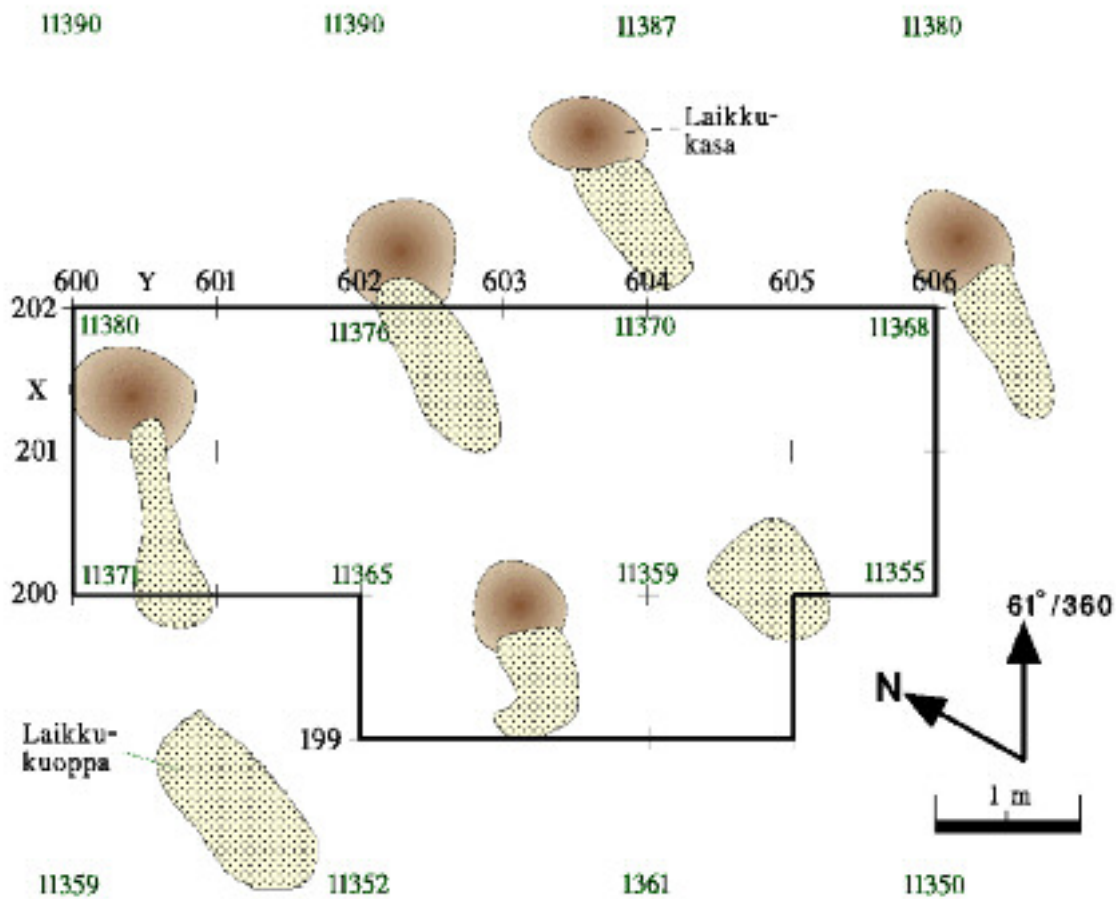
Tasokartat ja vaaitukset

Juankoski Helvetinhaudanpuro, 2004

Jussila, Kriiska Rostedt

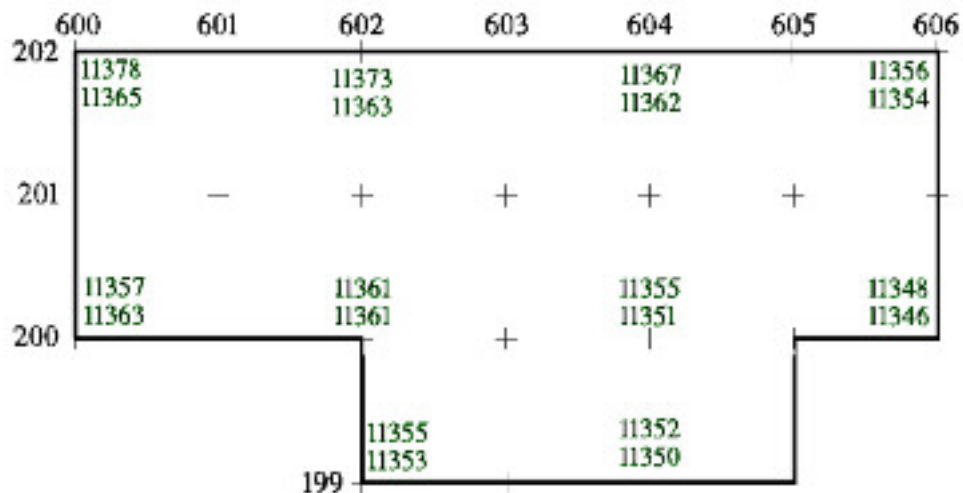
Kaivausalueen pinta

Korkeusluku cm mpy,

Taso 0 (mineraalimaan pinta) ja
Taso I, vaaitukset

Taso I, limittäisten maannoksen A-B kerrosten läikittämä

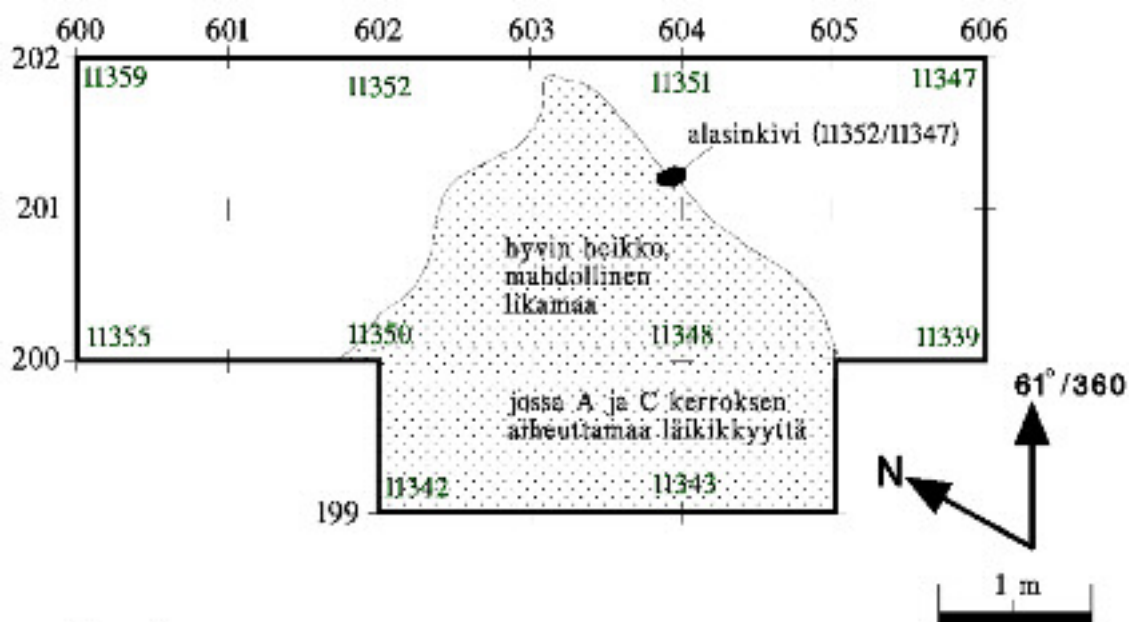

Juankoski Helvetinhaudanpuro, 2004

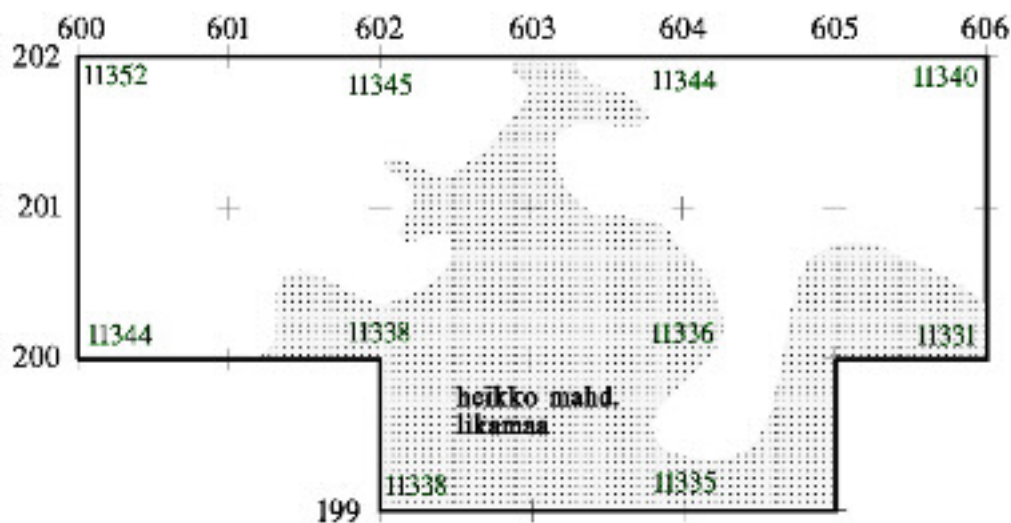
Jussila, Kriiska Rostedt

Taso 2

Korkeusluku cm mpy.

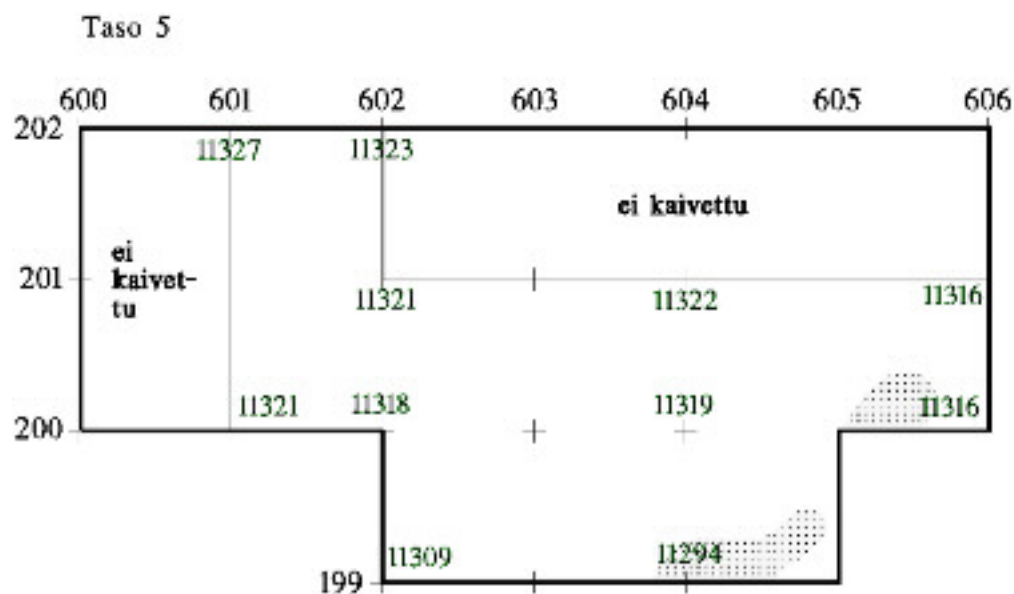
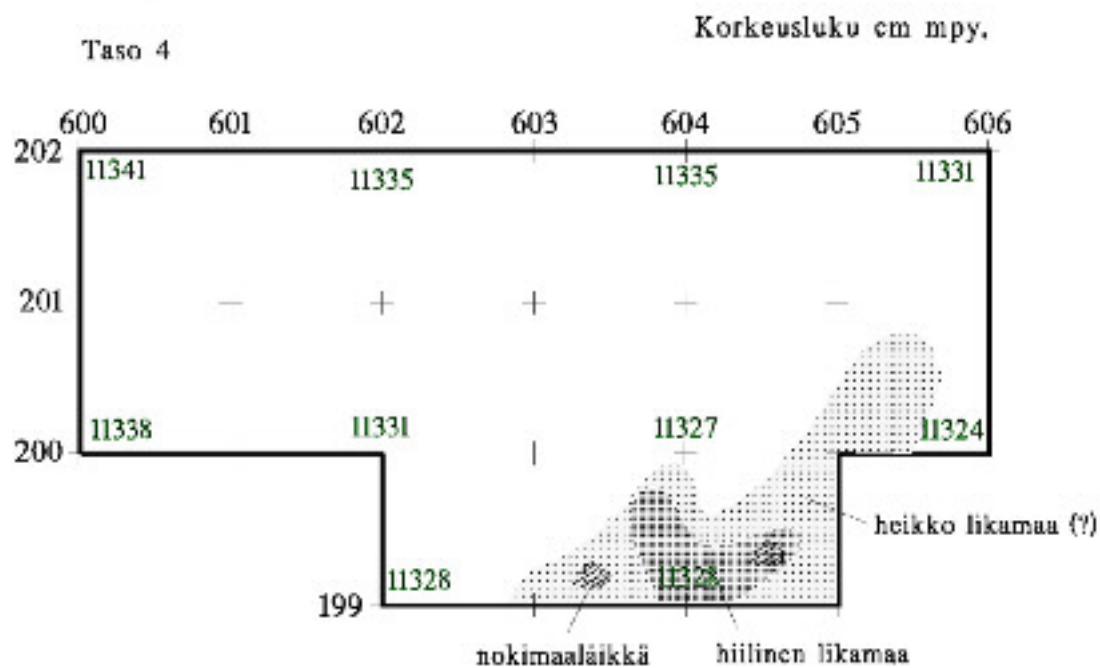

Taso 3

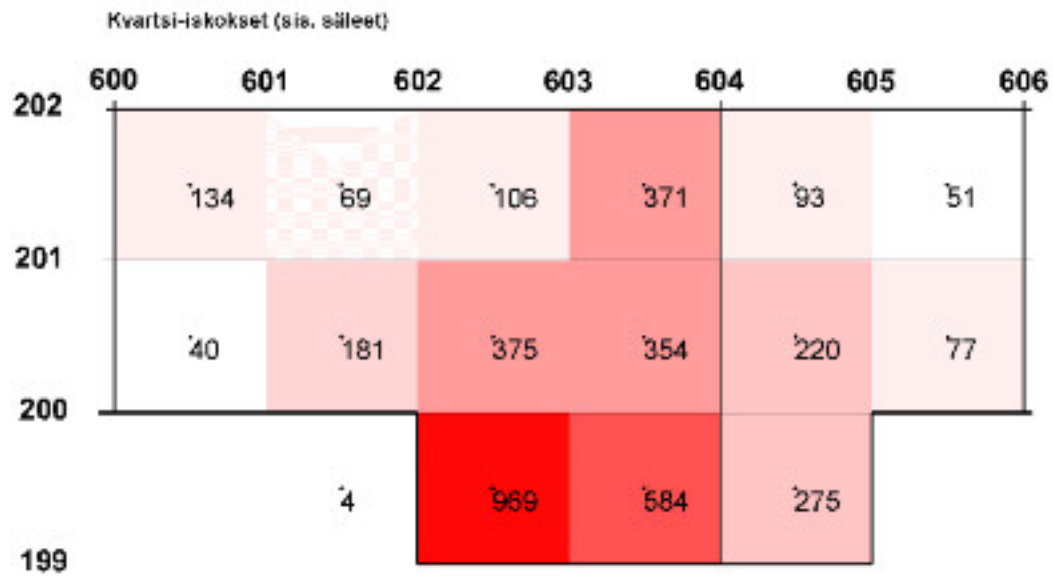
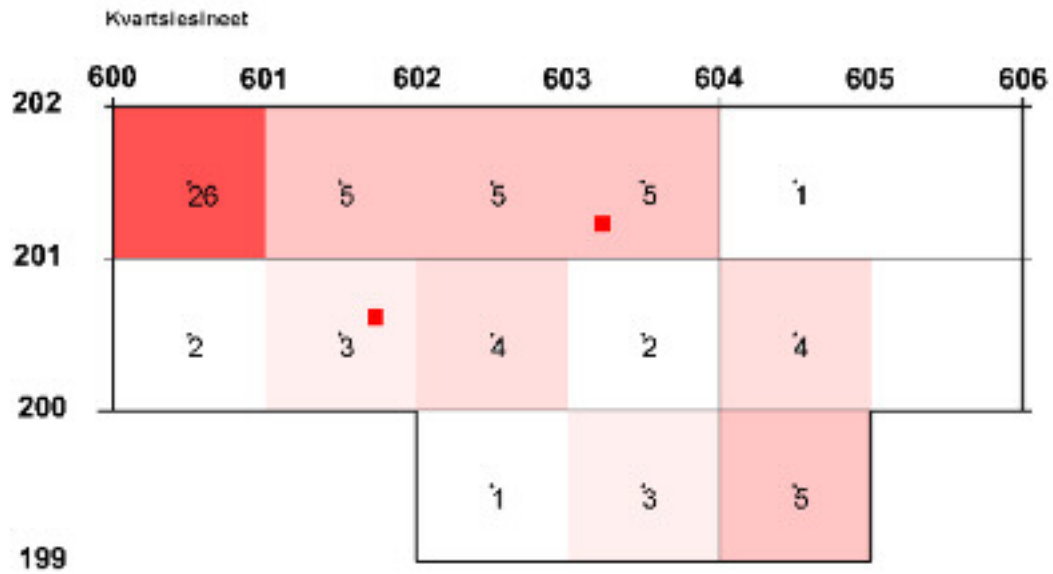

Juankoski Helvetinhaudanpuro, 2004

Jussila, Kriiska Rostedt

Löytökartat

Kvartsiylimet

	600	601	602	603	604	605	606
202	5	1	2	2	3	1	
201	1	2	7	6	4	2	
200							
199		1	14	16	4		

Luut

	600	601	602	603	604	605	606
202	0,6	0,5	+	3,2	0,1	0,5	
201	1	11,9	19,5	45,6	1,4	0,6	
200							
199			23,8	31,2	5,6		

Valokuvat

Kaivausaluetta raivataan. Kuvattu lounaaseen. Vasemmalla vanha uoma.

Soistunut purouoma, kuvattu lounaaseen. Kaivausalue keskellä oikealla.

Tapani Rostedt ja Heini Hämäläinen raivaavat kaivausalueen paikkaa. Kuvattu porouoman suuntaan kaakkoon.

Kaivaustyö käynnissä kaivauksen 1. päivänä.

Kerrosta 2 kaivetaan. Kuvattu kaakkoon. Etualalla Pekka Roine.

Löytöjä seulotaan kaivetusta maasta.

Kaivuutyö käynnissä. Kuvattu luoteeseen, taustalla törmän reuna.

Kaivausalueen pinta. Kuvattu kaakkoon.

Taso 0

Taso 1

Alasinkivi in situ tasossa 2

Taso 3

Taso 4

Taso 5 alueen kaakkoisosassa.

Tasot 6 ja 7 alueen kaakkoisosassa.

Lisäosa kuvattuna länteen tasossa 3.

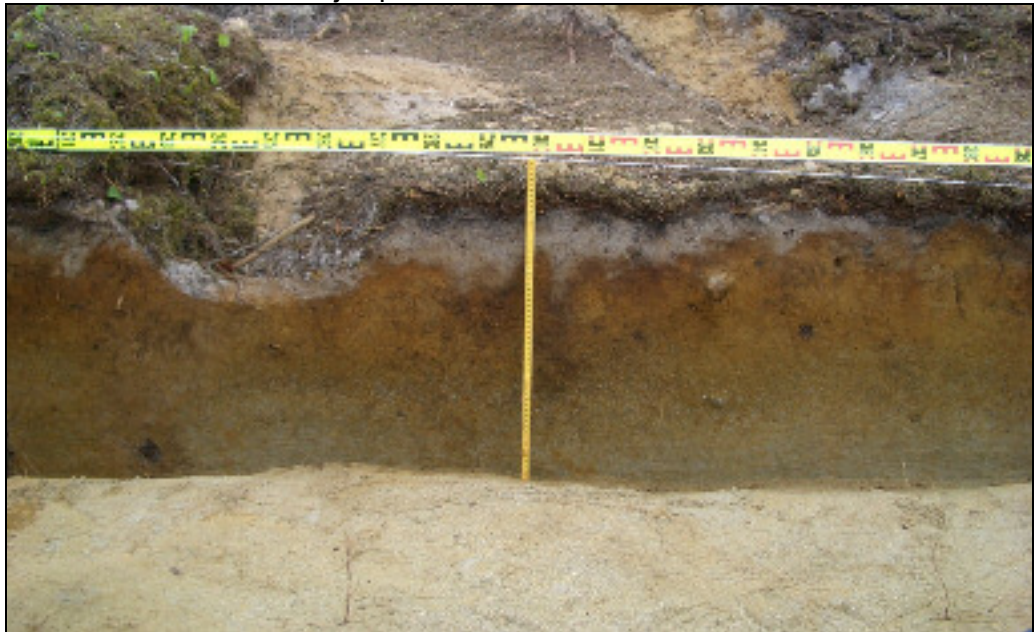
Lisäosa tasossa 4.

Kiintopistekanto

Pohjoisprofiili kohdalla 601-603-605.

Eteläprofiili kohdalla 602-603-605

Kaivauksen loppu – alue täytetty

Paikka helmikuussa 2005. Purouoma vasemmalla. Kuvattu lounaaseen tieltä.